

"Rémlik, mintha látnám..." Arany János: Toldi, a JESZ előadásában

[1]

Szakemberek, kutatók, olvasásszociológusok, tanárok, vagy éppen a leginkább érintettek, a diákok a megmondható, hogy manapság, az olvasás(i) (kultúra) hanyatlása korában a tanulóifjúság számára különösen, milyen nagy nehézséget okozhat a hosszabb, összefüggő, szót szóra, mondatot mondatra, bekezdést bekezdésre halmozó, a különösképpen klasszikus szövegek olvasása. És tulajdonképpen mindegy, hogy a koncentráció hiányáról, vagy pedig a figyelem impulzív, állhatatlan felajzottságáról, eltereltségéről, esetleg másról van szó, a végeredmény ugyanaz, értékes, pótolhatatlanul fontos könyvek, szövegek: m?vek kerülhetnek (vég)veszélybe, nem is szólva az általuk közömbössé válók öntudatlan, fel nem fogott veszteségeiről.

Mint egy falat kenyérre (az éhez?nek), olyan szükség van tehát minden segítségre, ötletre, minden olyan módszerre, eljárásra, amely az irodalom értékeit, verset, elbeszél? költeményt, tárcát, regényt, stb. stb. úgy próbál megmenteni, átmenteni a mába, jövőbe(?), hogy valamilyen módon a célközönség számára - fogyaszthatóvá teszi. Ha pedig nagy klasszikusaink nyelvünket, lelki struktúránkat, mibenlétünket magalapozó m?veiről van szó, akkor még inkább ez a helyzet.

Valószínűleg erre érzett rá a JESZ, amikor elkészítette és m?sorra t?zte Arany János remekének, A Toldinak színpadi adaptációját - s ez már önmagában dicséretes: a mindenkori aktualitás mellett a mindenkor aktuális értékszempontot érvényesíteni.

A színre vitel során több szempontból is, sejthetően számos nehézséggel kellett megküzdeni. Az egyik a Toldi m?fajából következhet: a széles sodrású tizenkettesekben hömpölyg? történetnek ugyan számtalan feszült, drámai része van, de mégiscsak elbeszél? költeményr?l van szó, amelyben (a líraiságról most nem beszélve) mégiscsak az epikusság a meghatározó. Következésképp az er?s rostálással (az eredeti m? több órás terjedelméb?l nagyjából 50 perc maradt) a drámai részekre kellett koncentrálni, nem kis feladatként arra való figyelemmel, hogy a hatás, az egész hangulata megmaradjon, az "átalakított" m?vet aureolaként körébe fogva. További következmény, hogy az egész m? hangulatához összetettségéhez képest a színpadi változat szükségképpen csak vázlatos lehet - s az el?adás során ezt az "anyagot" kell egészszé tenni. Az sem elhanyagolható szempont továbbá, hogy a Toldiban bemutatott világ a mai (diák) néz? számára jobbára csak forma - a szokások, az életmód, a munka, általában az életkörülmények tekintetében szinte semmi sincs, ami megegyezne a miénkkel.

Nyilvánvaló, hogy az el?adás a drámaiságra épít, s ahogy a rendez? Solténszky Tibor is jelzi, "rövid, tömör, képszer?" jelenetekbe adaptálva a történet, egy-egy egészen eszköztelen tárggyal, jelmezzel utalva a történet idejére. A kis méret?, négy oszloppal (ezek egyike lesz majd a "szörny? vendégoldal"), határolt játéktér már eleve magában rejti a feszültség lehet?ségét: a gesztusok, mozgások közvetlenebbül szembesülnek, a testek közelebb kerülnek egymáshoz, lehet?vé téve az indulatok megelevenedését, "mozgó-képszer?vé" válását. Az el?adás mindezt jól kihasználja, így a húzások adta lehet?ségeket is - egy-egy helyen éreztem úgy, hogy a váltások feszesebbre sikerülhettek volna.

A jelent?s szerepet játszó zene és az ének nemcsak az atmoszféra felidézésében/megteremtésében, vagy a történetekt?l való rövid/pillanatnyi eltávolodásban, így az átélést el?segít?en játszik szerepet, hanem találékony megoldásként dramaturgiai szerepe is van, amikor a farkaskalandot teljes egészében az együttes által el?adott/énekelt zenei betét meggy?z?en idézi föl.

A rendez? koncepciójában alapvet? szerepet kap az irodalmiságon való túlemelkedés, az a törekvés, hogy a Toldit a színház világába hozza be. Ez a szándék teljes mértékben elfogadható, ugyanakkor a fentebb jelzett nehézségekkel/ kérdésekkel kapcsolatban az egész (m?) atmoszférája, ethosza(?) meg?rzésének igénye is felmerül. Ebben pedig a tömörítés, a színészi játék, zene, jelmez stb. mellett egyenrangúan fontos, ha nem a legfontosabb szerepe van a nyelvnek, a Arany János-i nyelv felidéz? erejének. Természetesen nem deklamálásról lenne szó, de a dráma szövege, a szövegmondás, úgy gondolom helyenként több emóciót is elbír, azzal együtt, hogy az el?adás, s ezzel is egyet lehet érteni, tartózkodóan visszafogott.

Emlékezetesen szép, hatásos pillanat/rész volt többek között Miklós és anyja búcsúja, a király és György találkozása, az id?sebb testvér (ön)leleplez?dése.

De például a végén, a kórus által el?adott, Miklós dics?ségét zeng? panegirikusz ("Rettenetes vitéz támadott bel?le"...) szélesebb leveg?vel, akár kissé vásárian(!) megszólaltatva viszont messzehangzóbb és hatásosabb lehetett volna (a darab elején, az evokációban elhangzottakhoz képest). Azért is mondom ezt, mert végtére is, ennek az egy órának a során végeredményképpen a mesének, az igazság beteljesülésének, tehát csodának lehetünk szemtanúi (amib?l nekünk, a mai néz?nek csak olykor és nem túl sok jut, ha jut) - csodálkozni és örülni lehet, kell(ene) ennek, felszabadultan, szabadon, szélesen...

A szerepl?k közül László Virág (anya, özvegy) szép szövegmondása, belépései, az el?adás tempója szempontjából is jó hatásúak. Miklós (Zakariás Máté) nemesen okos fiatalember, de ez mintha kissé elfedné vívódásait. Szabó Márk József Györgye a királlyal való találkozásban a ravaszságot is felülmúlva, meggy?z?en er?szakos és er?teljes, mint amilyen határozott (katona) Horvát Marin. Ágoston Gáspár mint király, az uralkodó indokoltan h?vös visszafogottsága mellett lehet, fenségesebb lehetne.

A JESZ Toldiját látva egy színházi szakemberünknek a 20. hajnalán tett megállapítása juthat eszünkbe, miszerint "A régiekhez újak kelnek ki,...az újak a régiekhez csatlakoznak."

Ha ez így van, akkor - remélhet?leg - reménykedhetünk.

Tóth Károly

Forrás

webcím:

https://jesz.pte.hu/remlik_mintha_latnam_arany_janos_toldi_jesz_eloadasaban?theme=pte_akadaly_jesz_pte_hu

Hivatkozások

[1] https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/inhp4056_0.jpg?itok=R-znEMsG